

Considerații privind calificarea căilor de atac

Lect. univ. dr. Anamaria Cercel*

Rezumatul speței. Într-o cauză având ca obiect partaj succesoral, la data de 14.01.2006, a fost pronunțată încheierea de admitere în principiu. În dispozitivul acestei încheieri, instanța de fond a arătat că împotriva acesteia se poate declara apel. Procesul a continuat cu efectuarea expertizei pentru identificarea bunurilor, evaluarea și lotizarea lor. Prin sentință¹, în data de 01.10.2006, judecătoria a admis în parte acțiunea formulată de reclamant, a admis în parte cererea reconvențională a pârâtului, a omologat rapoartele de expertiză și a dispus ieșirea din indiviziune și a atribuit loturile către părți. Această hotărâre a fost pronunțată cu drept de recurs.

Împotriva acestei sentințe a declarat apel reclamantul. În declarația de apel nu a indicat și motivele de nemulțumire la adresa hotărârii atacate.

În fața instanței de control judiciar, la prima zi de înfățișare, reclamantul a adus în discuție calificarea căii de atac, solicitând ca aceasta să fie stabilită ca fiind apelul și argumentând în sensul că, valoarea masei partajabile depășește 100.000 lei și încheierea de admitere în principiu a fost pronunțată cu drept de apel și a depus un memoriu separat cu motivele de apel.

În replică, pârâtul intimat s-a opus calificării căii de atac drept apel, arătând că sentința a fost pronunțată cu recurs, trebuia declarat recurs și motivat în termen legal și în consecință, a invocat excepția nulității recursului.

În urma dezbaterilor contradictorii, instanța a stabilit că în cauză, calea de atac era recursul și a admis excepția nulității recursului, care nu a fost motivat în termen².

Comentariu

1. Judecata în prima instanță nu este infailibilă, iar pentru garantarea legalității și temeiniciei se admite în organizarea judiciară modernă un al doilea examen al cauzei, de către o instanță superioară³. În sistemul dreptului procesual civil român, a fost consacrate atât căi ordinare de atac, de obicei în număr de două, precum și căi extraordinare de atac. Până la apariția OUG nr.138/2000, căile de atac ordinare au fost apelul și recursul, deci sistemul procesual român a funcționat în general, pe regula dublului control judiciar. După intrarea în vigoare a acestei ordonanțe, recursul a devenit cale extraordinară de atac. Cadrul general se menține în sensul că hotărârile date în primă instanță (indiferent de grad: judecătoria sau tribunal) se atacă cu apel, conform art 282 alin.1 C.p.civ, pentru ca ulterior, să

* Anamaria Cercel este cadru didactic la Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității din Craiova și judecător la Tribunalul Dolj.

¹ Judecătoria Craiova, s. civ. nr. 7375/1.10.2006 (dosar nr. 23096/2004), nepublicată.

² Tribunalul Dolj, d. civ. nr. 418/ 12.03.2007, nepublicată.

³A se vedea, I. Dogaru, D.C. Dănișor, Gh. Dănișor, Teoria generală a dreptului, Ed. Științifică, București, 1999, p. 434.

existe și posibilitatea atacării deciziei din apel, cu recurs, deci, regula generală a dublului grad de jurisdicție rămâne în continuare valabilă.

Având în vedere însă calificarea recursului drept cale extraordinară de atac, precum și importanța economică a litigiilor supuse judecării și necesitatea accelerării judecăților s-a ajuns la adoptarea unor norme procesurale modificatoare care să corespundă noilor necesități sociale. Astfel, sentințele în principiu, sunt atacabile cu apel și recurs, numai în mod excepțional, în condițiile art 282/1 C.p.civ, acestea sunt susceptibile doar de recurs. Această dispoziție de excepție își găsește aplicare din data de 02.05.2001 (momentul intrării în vigoare a OUG nr.138/2000) și este de imediată aplicare, suferind o câteva modificări ulterioare ca urmare a devalorizării monedare, însă numai în ceea ce privește majorarea plafonului valoric de la 200 milioane la un 100.000 lei⁴.

Având în vedere perioada de desfășurare a prezentului litigiu, care a demarat la trei ani după modificarea procedurală consacrată de art.282/1 C.p.civ, se poate aprecia ca nu sunt incidente nici dispozițiile tranzitorii care au ca obiect numai litigiile aflate în curs de judecată la momentul intervenției schimbărilor procedurale și este important de subliniat pentru dezvoltările ce vor urma că, litigiul supus atenției s-a judecat pe parcursul unei perioade în care nu au fost incidente modificări sau schimbări ale competenței la fond sau în căile de atac.

Așadar, art 282/1 C.p.civ consacră criteriul valorii obiectului litigiului⁵, plafonul de un 100.000 lei fiind un criteriu obiectiv pe care-l poate avea la dispoziție instanța pentru stabilirea căii de atac. În litigiile considerate evaluabile în bani, stabilirea valorii obiectului litigiului se face chiar de la momentul promovării acțiunii, prin cererea de chemare în judecată, în care reclamantul este obligat să indice această valoare, chiar prin prețuire după propria putință. Atât această valoare susținută de la început și necontestată, cât și valoarea rezultată și reținută de instanță după o eventuală contestare are deosebită importanță procedurală, deoarece are efecte asupra stabilirea taxelor de timbru, admisibilitatea sau inadmisibilitatea anumitor probe⁶ sau și competența de judecată⁷.

2. În principal, este vorba despre competența materială în primă instanță, deoarece aceasta poate fi o împrejurare prioritară la momentul inițierii unui proces, însă am putea considera că, în egală măsură, se poate vorbi și despre stabilirea, tot în acest moment, în funcție de evaluare, a eventualelor căi de atac, apel și recurs sau numai recurs. Astfel, de evaluarea obiectului litigiului, legea leagă efecte de ordine publică precum taxarea judiciară, competența materială și se poate susține

⁴Conținutul acestui articol a suferit modificări prin completare, atât prin Legea nr. 195/2004, cât și Legea nr. 219/2005, cu privire la sfera de cuprindere a cererilor care intră în domeniul de aplicare al acestui text, însă acțiunile evaluabile în bani nu au fost excluse, ci doar s-a mărit plafonul și ulterior s-a convertit această valoare în moneda nouă, conform art 5 al. 5 din Legea nr. 348/2004.

⁵Acest criteriu valoric este utilizat în procedură și pentru delimitarea competenței materiale între instanțe, în litigiile evaluabile în bani.

⁶ S. Cercel, *Drept civil. Actul juridic civil. Teoria probelor*, Ed. Universitaria, Craiova, 2006, p. 203.

⁷ V. M. Ciobanu, G. Boroi, *Drept procesual civil. Curs selectiv*, ediția a III-a, Ed. All Beck, București, 2005, p. 202.

pe același linie de argumentare că încadrarea litigiului în dispozițiile regulei prev. de art 282 alin. 1 C.p.civ sau în prevederile excepției prev. de art 282/1 C.p.civ, poate fi stabilită ca un efect juridic al prețuirii obiectului litigiului, fie că este realizată direct de reclamant și necontestată, fie că este rezultatul unor probe în eventualitatea unei contestații, deoarece și calificarea căilor de atac este un aspect de ordine publică. Astfel, reclamantul, dacă evaluează redus obiectul litigiului pentru a nu achita taxe judiciare mari își asumă și încadrarea în viitor, în dispozițiile art. 282/1 C.p.civ⁸, ca de altfel și pârâțul care, necontestând valoarea propusă de reclamant, în cazul în care se va considera nemulțumit de soluția primei instanțe nu se va putea prevala de o altă cale de atac.

Dacă atribuim această consecință juridică importantă momentului stabilirii valorii obiectului litigiului la prima instanță se înlătură posibilitatea părților de a-și alege efectiv calea de atac la momentul promovării ei, deoarece în multe cazuri valoarea obiectului litigiului în funcție de durata procesului la prima instanță, poate să sufere modificări de valoare.

3. În cauzele, având ca obiect partajarea unor bunuri, pe lângă prețuirea inițială în condițiile art. 112 pct.3 C.p.civ, despre care am vorbit mai sus, procedura specială a împărțelii judiciare stabilește din nou această obligație de evaluare în sarcina reclamantului prin disp. art 673/2 C.p.civ. În plus, în aceste cauze, independent de eventualele interese ale părților în ceea ce privește evaluarea obiectului litigiului, se stabilește valoarea masei partajabile în cursul procesului, prin expertiza de identificare, evaluarea și lotizare a bunurilor supuse partajului. Această valoare stabilită prin expertiză este deosebit de importantă în ipoteza în care, reclamantul nu a respectat obligația de evaluare inițială.

În speță, valoarea masei partajabile a fost stabilită prin expertiză, probă administrată nemijlocit și în condiții de contradictorialitate, toate părțile având cunoștință de valoarea obiectului litigiului. Valoarea stabilită de expertiză s-a situat sub plafonul stabilit de art 282² C.p.civ și părțile nu au avut obiecțiuni la fond pe evaluarea bunurilor. În consecință, la prima zi de înfățișare, instanța a pus în discuție faptul că recursul nu a fost motivat în termen prin urmare, excepția nulității recursului în raport de dispozițiile art. 306 C.p.civ, având în vedere că sentința a fost pronunțată de prima instanță cu recurs după criteriul valorii obiectului litigiului.

Astfel, deoarece sentința atacată a fost pronunțată cu drept de recurs, se apreciază că partea nemulțumită de soluție trebuia să declare această cale de atac în condițiile legale, mai restrictive decât pentru apel, adică inclusiv motivare în termen. Eventualele discuții privind calificarea căii de atac sunt de competența instanței de control judiciar, însă ulterior și numai după ce aceasta este legal investită. Așadar, tribunalul ar fi fost legal investit doar în situația în care reclamantul s-ar fi conformat dispoziției instanței de fond și ar fi declarat recurs care să îndeplinească prescripțiile legii.

⁸În situația de stabilitate legislativă când dispozițiile inițiale privind căile de atac se mențin și la momentul promovării efective a respectivei căi de atac.

Este adevărat că un principiu fundamental al procedurii civile arată că în domeniul căilor de atac, acestea sunt date de lege, iar nu de către instanța a cărei hotărâre se atacă, însă în speță, s-a observat că prima instanță a interpretat și aplicat corect legea, în sensul că, sub aspectul valorii obiectului litigiului, stabilită obiectiv prin expertiză, au fost direct incidente la momentul pronunțării, al dezinvestirii, dispozițiile art. 282/1 C.p.civ. Așadar, față de aceste argumente, se observă că, în speță, nu se întâlnește ipoteza în care instanța, a cărei hotărâre se atacă, stabilește în dispozitiv o cale de atac neconformă, pentru ca instanța superioară să fie în situația de a face o aplicare directă a dispozițiilor legale, stabilind calea de atac conform legii, prin reclaificare, în concretizarea principiului de drept că orice cale de atac derivă din lege.

Nici argumentul că încheierea de admitere în principiu a fost pronunțată cu drept de apel, nu susține îndreptățirea reclamantului de a promova apel în locul recursului, deoarece aceasta încheiere nu se mai atacă separat, ci odată cu fondul⁹. Încheierea de admitere în principiu are numai caracter interlocutoriu, în sensul că instanța nu mai poate reveni asupra aspectelor deja statuate, ceea ce nu înseamnă că această încheiere stabilește și calea de atac al hotărârii finale. A susține o astfel de teză ar însemna o extindere nejustificată a regimului juridic al încheierilor interlocutorii. Așadar, încheierea de admitere în principiu, neatacabilă separat, chiar dacă are caracter interlocutoriu, sub aspectul posibilității de contestare nu are însă regim diferit de orice altă încheiere de sedință, care se ataca odată cu fondul, respectiv calea de atac declarată împotriva hotărârii se socotește făcută și împotriva încheierilor premergătoare¹⁰. Deci sensul relației este de la hotărârea finală către încheieri și nu invers, în sensul unei căi de atac dată de hotărârea finală și nu impusă acesteia de încheierea de admitere în principiu.

Nici susținerile reclamantului recurent, în față instanței superioare, că valoarea obiectului litigiului este peste un miliard nu ar fi putut să fie reținută, deoarece, pe de o parte, nu a fost susținută de probe, care să contracareze o expertiză de evaluare și lotizare de la fond, necontestată pe acest aspect și care a prezentat o valoare totală sub plafonul mai sus arătat, iar pe de altă parte, așa cum arătat pentru a se discuta acest aspect era necesar ca în prealabil, instanța de control judiciar să fi fost legal investită.

Conform disp art 303 al.1 C.p.civ "recursul se va motiva prin însăși cererea de recurs sau înăuntrul termenului de recurs". În speță, rezoluția de primire a judecătorului de serviciu a indicat data primirii cererii de recurs- 06.12.06, iar în cuprinsul acestei cereri nu au fost indicate motivele care justifică exercitarea acestei căi de atac. Simpla susținere că reclamantul consideră sentința și încheierea de admitere în principiu, netemeinice și nelegale nu constituie critici concrete și nu echivalează cu o motivare a recursului. Dovada de comunicare a hotărârii către reclamant, aflată în dosarul de fond a indicat data de 25.11.2006, deci reclamantul

⁹ Posibilitatea atacării separate a IAP-ului a fost înlăturată prin modificarea din 17.05.2007 - Legea nr. 219/2005 și a devenit de imediată aplicare pentru astfel de încheieri pronunțate după intrarea în vigoare a modificării.

¹⁰ Este interpretarea disp. art. 282 alin.3 C.p.civ, în coroborare cu disp. art. 316 C.p.civ.

ar fi beneficiat de un termen de 15 zile pentru indicarea motivelor de recurs, in conformitate cu disp. art. 301 si 303 al. 2 C.p.civ, termen care curge de la data comunicarii sentinței.

Asadar, reclamantul era obligat sa motiveze recursul până in data de 11.12.2006, iar prin depunerea motivelor de recurs la primul termen de judecată în recurs, fără a cere și dovedi o repunere în termen, reclamantul a încălcat dispozițiile legale mai sus arătate. Cum în cauză nu s-a constat existența unor motive de ordine publică, care să impună examinarea din oficiu a legalității sentinței civile, în spetă, au devenit aplicabile disp. art.306 C.pr.civ., conform cărora recursul este nul, dacă nu a fost motivat în termen legal. În consecință, instanța a admis excepția absolută peremptorie a nulității recursului.